

Undersøkelseskommissjonen har skrevet eventyr for folket.

Det eneste farlige forslag under riksrådsforhandlingene var Berggravs fredsforslag, tilrådet av Paal Berg, sier Moseid.

106168

Odelstinget tok som tidligere nevnt fatt på behandlingen av innstillingen om riksrådsforhandlingene fredag kveld. Komiteen har i denne sak som kjent enstemmig innstilt på at det ikke er grunnlag for konstitusjonelt ansvar for presidentskapet på grunn av riksrådsforhandlingene som Terboven fikk i stand og hvorunder tyskerne stadig fremsatte nye krav.

Men komiteen mener at det ikke var forsvarlig at presidentskapet gikk så langt for å imøtekomme de tyske krav og har ellers ikke det samme syn på Stortingets kompetanse i et okkupert Norge som U. K. Skulle noe organ her i landet ha kompetanse til å gjøre vedtak om landets styre etter 9. april 1940 måtte det være Stortinget, mener komiteen. En annen ting er om det — med grunnlag i konstitusjonell nødrett — burde treffe de vedtak som planen innebar. Et riksråd ville bli en motregjering til Nygaardsvolds regjering, landets lovlige. Hva forslaget om å øvsette Kongen angår, mener komiteen det var ukonstitusjonelt. Et vedtak i den retning ville ha markert sterkere det nasjonale nederlag. Komiteen konkluderer med at presidentskapet ikke bestod prøven, men at dets handlinger ikke fører til straffansvar.

Administrasjonsrådet og presidentskapet på samme grunnlag.

Moseid (b), medlem av presidentskapet 1940, pekte i sitt innlegg som han fullførte i løpet av lørdag formiddag, på at mens U. K. i sin innstilling går meget sterkt inn for Administrasjonsrådet og dets samarbeidspolitikk med tyskerne så kommer den til ganske andre resultater når det gjelder riksrådsforhandlingene til tross for at disse foregikk i samme tidsrom som Administrasjonsrådet var i virksomhet. Og disse resultater står i avgjort strid med dens egen fremstilling av de samme faktiske forhold i innstillingen om Administrasjonsrådet.

Taleren kom inn på forhåndsdrøftelsene mellom innflytelsesrike nordmenn og tyskerne som han mente var forklaringen på at Stortinget mot forutsetningen ble trukket inn i riksrådsforhandlingene. Da tre tilstedeværende presidenter kjente ikke til at nordmenn, som ingen rett hadde til det, på forhånd hadde annonsert overfor tyskerne at der var mulighet for sammenkalling av Stortinget. Men kommissjonen har ikke engang nevnt de drøftelser som hadde funnet sted. Og den retter uholdbare og urettferdige beskyldninger mot presidentskapet og flertallet av stortingsmenn til tross for at Stortinget av 1936 aldri var i funksjon mellom 9. april og 14. juni 1945.

Men enda verre er det at U. K. har søkt å deklassere Stortinget som institusjon og konstitusjonell statsmakt og dermed retter et angrep på Grunnlovens fundamentale bestemmelse om Stortinget som folkerepresentasjon.

De tyske myndigheter hadde ansvaret.

Taleren pekte på at etter at Konge og Regjering hadde reist til England, hersket det enighet om at Administrasjonsrådet, Høyesterett og i siste instans Stortinget hadde det direkte ansvar for og en uavviselig plikt til å gjøre sitt ytterste for å verne om folkets liv og velferd. Selv om U.K.s teori om konstitusjonell nødrett hadde vært riktig, ville den ikke kunne anvendes mot Stortinget eller riksrådsforhandlingene som foregikk etter at Konge og Regjering hadde reist fra landet. Kommissjonen hevder i sin siste innstilling ting hvis konsekvenser ville bli at Stortinget var avskåret fra å foreta en nødsrettshandling som kunne redde vårt folk selv om Stortinget var klar over at det uten en slik handling ville bli ødelagt og utsløttet. Det er ikke å undres over at protokollkomiteen enstemmig og meget sterkt har tatt avstand fra slike ekstreme konstitusjonelle teser.

Ingen kampfront sommeren 1940.

Taleren hevdet videre at den kampfront kommissjonen snakker om sommeren 1940 bare eksisterer som et foster i kommissjonens fantasi. Den alminnelige oppfatning var da at et brudd med tyskerne ville ha fremkalt en dyptgående splittelse innen vårt folk, en splittelse som hadde gitt tyskerne de best mulige vilkår for sin splitt og hersk-politikk med etterfølgende ufattelige lidelser og ødeleggelser.

Personlig ble jeg forferdet da meldingen om Høyesteretts nødsrettshandling — opprettelsen av Administrasjonsrådet — kom. Jeg hadde ikke tenkt meg muligheten av samarbeid med fienden mens våre egne tropper fremdeles kjempet. Den 11. juni var situasjonen totalt forandret. Presidentskapet var klar over at det ville være ansvarsløst å bryte forhandlingene på egen hånd i strid med fellesmøtenes avgjørelser. Det hadde da intet annet valg enn etterhvert som de norske forslag kategorisk ble avvist å utarbeide nye, forelegge dem for fellesmøtene og deretter forhandle videre med tyskerne.

Presidentene var imot

biskop Berggravs forslag, støttet av Paal Berg, om å slutte separatfred med Tyskland og uenig med Berg i at en burde rette henstilling til Kongen om å abdisere.

sere. De fikk derfor utvirket et forslag uten noen slik innrømmelse.

Dessverre, sa taleren, hendte det litt senere at en eller annen var uforsiktig og sa ting som skadet vår stilling under forhandlingene. Det var f. eks. på denne måte Elverumsfullmakten kom med i de tyske krav. Som bekjent var den ikke med i ultimatumet av 13. juni. Men i forhandlingsmøtet med Delbrügge 16. juni plumpet biskop Berggrav ut med en bemerkning om den og dermed var forhandlerne i saksen. Delbrügges reaksjon var spontan og meget kraftig. Han utbrøt meget brusk: «Den fullmakt må i et hvert fall bli å tilbakekalle,» og fortsatte: «Tilbakekallelsen må gjøres i en særskilt voteringsakt. Hvis denne fullmakt fremdeles består, skulle vi jo aldri ha frigitt de norske krigsfanger.» Saken ble drøftet i fellesmøtet 17. juni. Etter Berggravs referat var alle enige i at fullmakten etter dette måtte annulleres.

Til tross for at presidentskapet på det tidspunkt ikke var villig til å sende henstilling til Kongen om å abdisere, gikk Paal Berg til den svenske minister for å konferere med ham hvorvidt han var villig til å formidle en slik henvendelse til Kongen.

Kommissjonen påstår nå at Paal Berg kom tilbake til møtet og meddelte at ministeren hadde avslått å formidle en slik henvendelse. Dette er det ingen i presidentskapet som kjenner til.

Berggravs fredsfølger.

Kommissjonen har videre søkt å bagatellisere betydningen av Berggravs «fredsfølger» og Paal Bergs tilslutning til denne samt hans råd om å sende henstilling til Kongen om å abdisere.

Det første referat av Paal Bergs uttalelse riktig.

Men Berggravs og Paal Bergs innsats og den tilslutning den fikk i fellesmøtet kvelden før, bidro sterkt — kanskje avgjørende til å modne den alvorlige beslutning fylkesmann Christensen tok om å gå til Delbrügge natten til 18. juni.

Berggravs fredssaksjon og Paal Bergs tilslutning til den gikk meget lenger enn de tyske krav og alle norske forslag.

Det har vært noen strid om hva Paal Berg virkelig uttalte samme kveld. Presidentskapet mener at det første referat som biskop Berggrav har protestert imot — i realiteten er riktig. I slike dettalte uttalelser av Frankrikes nederlag hadde ført til at man måtte følge en annen linje, at det var slutt med jusen og at det måtte sendes henstilling til Kongen om å abdisere.

Det er ikke min mening å kritisere hverken Berggrav eller Paal Berg selv om de gikk lenger enn jeg fant forsvarlig, sa taleren.

Jeg tror ikke på Kommissjonens hypotese om at de to menn — godt trent

Forts. side 6.

Stiftelsen for Oslo og Akershusshistore, 2014
gjennom mange slags forhandlinger — gikk fra konseptene. Jeg tror de handlet under en levende og sterk følelse av alvor og ansvaret overfor land og folk slik at de satte alle prestisjehensyn til side. Og jeg ærer dem for dette fedrelandssinn.

Jeg er dypt uenig med Kommisjonens uttalelser om fylkesmann Christensen og tar bestemt avstand fra dem.

Jeg synes det er hændelig uheldig at en offentlig kommisjon på denne måten søker å skjemme fylkesmann Christensens tilhøve. Jeg tror han reddet vårt folk.

Taleren behandlet deretter inngående spørsmålet om Stortingets stilling under okkupasjonsperioden og den konstitusjonelle rødret og fant at både kommisjonen og protokollkomiteen vekslte mellom forskjellige standpunkter, slik at det hele blir meget uklart.

Alle forklaringer viser at eventuelt Riksråd ikke skulle ha noen annen oppgave enn Administrasjonsrådet — så redde norsk forvaltning så langt det lot seg gjøre i det okkuperte Norge. At tyskerne hadde andre planer både med oppnevningen av Administrasjonsrådet og under Riksrådsforhandlingene var de norske forhandlere oppmerksom på. Men når Kommisjonen og Komiteen gjør de norske forhandlere ansvarlig for de planer som tyskerne måtte ha, så har det intet med saklig vurdering å gjøre.

Alle forhandlinger med tyskerne både før og etter 16. juni var politiske og hadde politiske formål.

Høyesteretts forhandlinger med tyskerne og oppnevningen av Administrasjonsrådet 15. april var en politisk handling.

Administrasjonsrådets virksomhet omfattet Kongens, Regjeringens og Stortingets gjøremål og var således politisk, selv om det ikke var oppurtant å innrømme det under Riksrådsforhandlingene i 1940.

Jeg var av den mening at en slik hedersthandling om å suspendere Kongen foretatt under okkupasjonsmaktens tvang bare hadde betydning for forholdet mellom befolkningen her i landet og tyskerne under okkupasjonen og at den ikke medførte noen som helst konstitusjonelle forpliktelser eller følger for Kongen, som oppholdt seg utenfor det okkuperte område.

Men det var visstnok noen av deltagerne i fellesrådet som var av den mening eller som i hvert fall fryktet for at et vedtak av Stortinget om suspensjon eller avsettelse av Kongen hadde reell konstitusjonell betydning. Når selv disse under juni-forhandlingene vek tilbake for å ta ansvaret for et brudd, så viser det på den mest avgjørende måte hvor alvorlig den truende fare var og ble ansett for å være.

Det endelige resultat også etter komiteens definisjon av nødrett må etter en saklig vurdering bli at betingelsen for konstitusjonell nødrett var til stede og at de skritt som ble tatt var berettiget.

Taleren kritiserte også protokollkomiteen som i anledning av de tyske trusler i 1940 viste sin koldblodighet og sitt ubendige væremot ved å uttale følgende: «Det var kanskje grunn til å ta disse trusler alvorlig». Kanskje!!!

Det var ikke noen oppgave

men tvert mot en forbyrrelse mot vårt folk og frihetens sak å fremprovosere tysk terror og andre represaller som kunne ødelegge istedenfor å styrke folkets kraft i dets kamp for å vinne friheten igjen.

I dagene etter at Presidentskapet hadde brutt forhandlingene gjorde tyskerne flere forsøk på å få dem opptatt igjen. Men de ble avvist av de norske forhandlere.

Det var en nesten enstemmig oppfatning i Presidentskapet at vestmaktene ville vinne krigen og at de ville ha knust Tysklands militære makt innen utgangen av 1941. Men muligheten for at den kunne ende galt var til stede.

Det var derfor selvsagt vår plikt å ta hensyn til også den mulighet, selv om den etter vår mening lå nokså fjernt.

Da Frankrike brøt sammen og kapitulerte betingelsesløst 17. juni ble frykten for tysk seier sterkere.

Konge og Regjering kunne intet gjøre for vårt folks tilværelse og fremtid i tilfelle tysk seier.

Under de forhold var tiden vår beste forbundsfele og forhandlingsbordet, så bittert det enn var, den rette kampplass for frihetens sak mot tysk terror og nazisme.

En stor feil.

Taleren behandlet nærmere begivenhetene den 15. og 16. juni.

Det var en stor feil, mente han, at Stortinget ble trukket inn i Riksrådsforhandlingene.

Denne feil førte så den 16. juni til den neste store feil, da de tilstedeværende presidenter etter sterk motstand og under et voldsomt press måtte gå med på at presidentskapet skulle overta de direkte forhandlinger med tyskerne.

Hvis Presidentskapet hadde nektet å brye seg for det voldsomme press, så hadde de tre herrer Paal Berg, Berggrav og Gunnar Jahn sine attester om Stortingets Presidentskap ferdig.

Intet ville ha vært bedre egnet til å gløde opp den bitterhet og harme som ulmet i befolkningen mot statsmaktene i denne tid.

Dette kunne nok ha ført til en samling av vårt folk. Men det ville i tilfelle, slik som stemningen den gang var, neppe ha blitt med, men snarere mot våre statsmakter.

Og den ville ha skapt de beste vilkår for nazi- og NS-propaganda.

Hvis presidentene i likhet med enkelte andre hadde vist sitt mot ved å trekke seg ut av forhandlingene, så er det mer enn tydelig om president Roosevelt ville ha funnet grunn til å henvise til Norge som et følgeverdige eksempel.

Når presidentskapet vegret seg mot tanken om Kongens abdikasjon, var det fordi vi alle følelsesmessig reagerte så voldsomt mot et slikt skritt, at vi tross den overhengende fare ikke kunne overvinne vår sterke følelse av motvilje og ydmykelse overfor dette krav.

Og det var fordi vi ennå håpet på fortsatt forhandlinger uten å gå til dette skritt.

Allerede før forhandlingene tok til var det ad flere veier kommet opplysninger fra Tyskland om at mektige krefter i Tyskland med Gøring og storadmiral Raeder i spissen arbeidet for hardstyre i Norge, og han mente de ville nytte et brudd som et middel til å få Hitler med på de nye planer.

Dette var bakgrunnen for at fylkesmann Christensen valgte å gå den tunge og ydmykende gang til Dødbølge for å redde vårt folk fra unevnelige lidelser.

Presidentskapet håpet på Kongens avslag.

Taleren hevdet senere at han hadde nektet å skrive under på brevet til Hitler.

Men fordi han anså det for uungjengelig høvdendig å bevare ubrytelig solidaritet, og da han var klar over at det ikke hadde noen reell betydning, såv han opp sin motstand og skrev under på brevet.

Under arbeidet med henvisningen til Kongen fremholdt han, at hvis vi kunne få gitt et klart uttrykk for hvorledes det virkelig stod til her i landet, så ville Konge og Regjering ikke bare forstå vår handlemåte, men de ville positivt ønske at vi skulle holde det gående med forhandlinger så lenge som mulig.

Men i mitt tro på Regjeringens forståelse får jeg bare erkjenne at jeg tok grundig feil.

Det var presidentskapets håp at et klart avslag fra Kongen på dets henvendelse skulle vekke vårt folk.

Kunst og øvthyr for folkets

Når kommisjonen må velge mellom presidentskapet og tyskerne, foretrekker

den absolutt å anerkjenne tyskerne fremfor presidentskapet som vår nødanker i farens stund, så taleren.

Men det finnes dog nordmenn som kommisjonen setter mer pris på enn tyskerne.

Som f. eks. Biskop Berggrav og høyesterettsjustitiarius Paal Berg som gikk inn for separattred 17. juni.

Det kunne synes rimelig at kommisjonen hadde brukt noe av det overmål av fantasi, som den har båret på presidentskapet og dets forskjellige forslag, til å belyse konsekvensene av de to herrers forslag om separattred med Tyskland.

Så snart tyskerne hadde avvist fredsforlaget, så tas det 100 pst. til inntekt for Berggrav og Paal Berg og deres forslag arkiveres uten kommentarer. Og så går kommisjonen med sitt hele bverskudd av energi og fantasi løs på presidentskapet.

Tenk om den også her hadde festet seg litt ved resultatet av Riksrådsforhandlingene istedenfor å hengi seg til å dyrke kunst og skrive eventyr for folket.

Etter min mening var Berggravs fredsforslag, tilrådd av Paal Berg, det farligste — ja det eneste virkelig farlige forslag som ble fremsatt under hele Riksrådsforhandlingene i 1940.

Jeg har alltid hatt respekt for overlegte Scharffenberg, så taleren til slutt. Men jeg synes han har opptrådt uverdigg når han angriper presidentskapet og særlig Lykke som fortjener stor heder. Det var en lykke for presidentskapet at han ble med i forhandlingene.

Jeg vil også uttale at Stortinget av 1938 etter min mening uten tvil er det beste Storting som jeg har hatt den ære å være medlem av siden jeg ble med for 30 år siden.

Det er uhyre trist å være vitne til at den høye standard som Stortinget av 1938 hadde skapt nå brytes ned av så mange som kunne ta seg noe bedre til, og med så tarvelige midler.

Taleren imøtegikk i maraton sitt innlegg utførlig også U.K.s fremstilling av beptembeforhandlinger og sluttet med å fremholde at vi må få mer av kjærlighetens evangelium som en levende og livgivende makt i våre sinn og vårt samfunn.

Sakerens behandling fortsattes mandag kl. 10. Foreløbig er bare to talere, Breien (A) og Wright (H), inntegnet, men Moselids innlegg vil sannsynligvis påvirke at også denne debatten kommer til å arte seg som et alvorlig oppgjør.